

Ser o dir-se'n

ALBERT JANÉ

I Una oreneta és una oreneta, o bé un ocell que un cert nombre de persones convenen a designar amb el nom *oreneta*?

Els intents de respondre correctament a aquesta simple pregunta es poden resoldre en un ventall o conjunt de consideracions no exemptes de complexitat. A la ciutat de Barcelona, per exemple, l'ocell migrador que rep el nom científic *Apus apus*, és a dir, el falcillot o falcilla, és anomenat tradicionalment oreneta. Un ornitòleg segurament diria: «En diuen orenetes, però no ho són: són falcilles o falcillots.» Un dialectòleg, en canvi, es limitaria a constatar: «A Barcelona, de l'*Apus apus* en diuen oreneta.»

En general, la distinció entre ser i dir-se'n és el reflex d'una actitud que tendeix a la prepotència lingüística. És una actitud força característica –però actualment no unànime, ni de bon tros– del barceloní arquetípic respecte a les formes dels parlars que anomenem perifèrics, i que es resol en una frase com és ara «En aquest poble **en diuen** una granera però **és** una escombra», sense pensar que els parlants que diuen *granera* li podrien girar la frase perfectament: «A Barcelona **en diuen** una escombra pera **és** una granera.» De fet, és força habitual que, quan es demana a una persona d'un medi rural el nom d'una planta o d'una eina, no digui què és sinó com en diuen, d'acord, sovint, amb una actitud de cautela i de cir-

cumspecció que evita afirmacions massa categòriques i comprometedores.

Ara bé, el que és realment de dolendre és que per molts catalans, amb uns hàbits lingüístics de subordinació conscient o inconscient, que tots coneixem prou bé, certes coses (animals, plantes, eines, atuells, accidents geogràfics...) són conegudes o identificades amb el seu nom espanyol, el qual erigeixen, per tant, en la llengua de referència per antonomàsia, aquella que permet d'establir, d'una manera clara i inequívoca, la relació exacta i convenient entre el nom i la cosa, entre la paraula i la idea, entre el significat i el significat.

Així, en un restaurant, presencio com uns joves, per l'aspecte més aviat cultes, presumiblement arquitectes, examinen la carta, escrita en català, en la qual els proposen, entre altres plats, espaguetis amb tàperes. Probablement tots ells, o gairebé tots, saben què són, les tàperes, però entenen que cal puntualitzar, perquè tothom sàpiga de quin mal ha de morir. I cuiten a aclarir que tàperes són les «alcaparras». S'haurien pogut limitar a dir que les tàperes són allò que en castellà **en diuen** «alcaparras». Però no ha anat pas així: segons ells, les tàperes **són** les «alcaparras».

A vegades hi ha qui parla del «jabalí» i, si convé, aclareix que en català se'n diu senglar. És a dir, en català **se'n diu** senglar però **és** un «jabalí». Rarament, als qui han acceptat plena-

ment aquesta condició de llengua de referència de l'espanyol, se'ls ocorre de dir que la «retama» és la ginesta, o que el «sapo» és el gripau, que seria la cosa més lògica i plausible, talment com podríem dir, o demanar, com se'n diu en alemany o en anglès. És veritat que el grau de convicció amb què s'assumeix aquesta actitud és variable, i que les circumstàncies no són sempre les mateixes, i ja sabem que les circumstàncies, amb raó o sense, han tingut des de sempre la missió de justificar moltes coses. Però a vegades aquesta actitud arriba a extrems intolerables, com la d'aquell qui ens parla d'una «ardilla» i enmig del discurs, com fent un parèntesi, demana a un dels interlocutors (un de qui li consta que «en sap»!) com **se'n diu**, en català, i quan aquest li ha aclarit que se'n diu esquiro, continua, potser fins i tot amb uns mots d'elogi adreçats a la saviesa lingüística de l'interpel·lat, parlant d'aquella «ardilla».

Els camins de la llatinització de la nostra llengua són innumbrables, i, de fet, ben coneguts per tots els qui compartim les mateixes preocupacions. Naturalment, no tindrem pas la temptació de voler ensenyar com cal reaccionar quan un es troba en un d'aquests casos. Si fos possible, a qui s'obstina a parlar de les «ardilles» (en català se'n diu esquiro, és veritat, no ho nega ningú), potser valdria la pena de procurar que tingui més ocasions d'escoltar que no pas de parlar.◆

A R D È V O L

SERVEIS EDITORIALS

Jordi Ardèvol
C. Consell de Cent, 432, 2n 8a
08013 Barcelona

Tel.: 93 246 66 82
c/e: jardevol@teleline.es

- Maquetació de llibres i revistes
- Publicació de llibres
- Publicació de tesis
- Mecanografiat de textos
- Correcció de textos en català